

Nowe publikacje

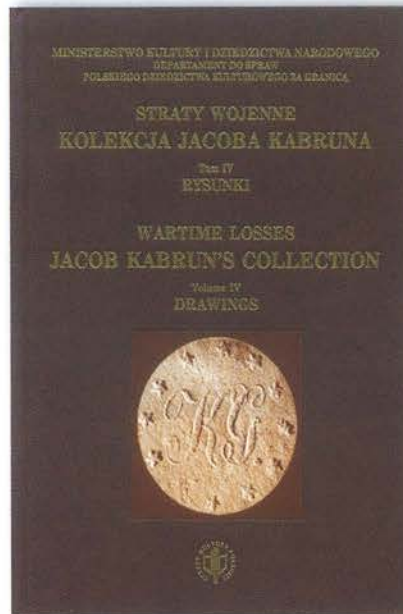
Straty Kultury Polskiej, Wspólne Dziedzictwo, Materiały i Dokumenty, Informatory o zbiorach polskich za granicą – to serie wydawnicze publikacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które mimo braku reklamy i metod dystrybucji zyskały zainteresowanie i uznanie licznych czytelników. Książki z tych serii osiągają nawet wysokie ceny na zagranicznych aukcjach internetowych i na ich wznowienie czeka wiele osób zarówno w kraju, jak i zagranicą.

J.E. Zeizing (Sचनाun) Studium portretowe dziewczyny z kolekcji J. Kabruna

J. Kabrun Dwór w Myrskach k. Gdańska

Departament ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą, który kontynuuje prace Biura Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, w 2006 roku opublikował cztery nowe pozycje. W serii „Wspólne Dziedzictwo” ukazały się: Urszuli Paszkiewicz *Inwentarze i katalogi bibliotek z Ziemi Wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku (Suplement 2)* oraz Anatola Sulika *Cmentarz polski w Kowlu. Część dwuwyznaniowego cmentarza rzymskokatolickiego i prawosławnego*, także w serii „Straty Kultury Polskiej” wydano kolejne tomy: *Straty wojenne. Zabytkowe dzwony T. 2 Woj. poznańskie* Tomasza Łuczaka oraz *Straty wojenne. Kolekcja Jacoba Kabruna T. 4 Rysunki* Grażyny Zinówko.

Książka Urszuli Paszkiewicz jest owocem sześćdziesięciu letnich kwerend w archiwach lwowskich i wileńskich oraz różnych zbiorach, w tym także w kolekcjach prywatnych, na terenie Polski. Zebrano w niej 2151

opisów inwentarzy i katalogów bibliotek, zawierających informacje o zawartości bibliotek należących do 772 instytucji, 249 klasztorów i 128 właścicieli prywatnych. Podobnie jak w poprzednich tomach, również i w tym opisy zostały uporządkowane według klucza topograficznego, według uszeregowanych alfabetycznie nazw miejscowości, w których znajdowały się wspomniane księgozbiory. W odróżnieniu do poprzednich wydań *Suplement 2* podzielono na dwie części. W pierwszej zamieszczono opisy jednostkowe, w drugiej –

zbiorcze. Objęto nim źródła powstałe od XVI wieku do czasów współczesnych, które zasięgiem swoim obejmują wschodnie ziemie przedrozbiorowe, należące obecnie do 5 krajów: Białorusi, Litwy, Łotwy, Rosji i Ukrainy. Publikacja została opatrzona indeksem nazw osobowych oraz bibliotek instytucjonalnych i klasztornych.

W kolejnej pozycji Anatol Sulik, dziennikarz, działacz polonijny i opiekun miejsc pamięci narodowej, mieszkający w Kowlu opracował wyniki własnych prac inwentaryzacyjnych zachowanego w tym mieście polskiego cmentarza, który jest częścią powstałego w XIX w. dwuwyznaniowego cmentarza.

Kowel to przekształcone z wcześniejszej osady miasto, lokowane na prawie magdeburskim w 1518 r., na mocy dokumentu wydanego przez Zygmunta I Starego. Tradycja miejscowa z królową Boną wiązała powstanie pierwszej świątyni – niewielkiego kościoła lub kaplicy. Cmentarz nazwany później starym powstał w końcu XVII w. Chowano na nim zmarłych jeszcze w XIX w., ale gdy w końcu tego stulecia, po doprowadzeniu linii kolejowej Kowel zaczął gwałtownie się rozwijać, zaczęło brakować miejsc pochówku. Również cmentarz prawosławny był za mały. Na mocy wspólnej decyzji chrześcijan obu wyznań założono nowy cmentarz o wydzielonych obszarach dla zmarłych obrządku katolickiego i prawosławnego.

Autor opisuje 1188 nagrobków. Inwentaryzacją objął zarówno zachowane nagrobki zabytkowe, jak i współczesne, w tym także te z kwater wojennych. Opis zawiera formę nagrobka, materiał z jakiego został wykonany, inskrypcje z zachowaniem oryginalnej pisowni, a także informacje o stanie zachowania. Do niektórych autor wprowadzał dodatkowe omówienia dotyczące osoby pochowanej lub samego nagrobka. Opisy uporządkowano zgodnie z podziałem kwater, a indeksy nazwisk osób pochowanych na cmentarzu rzymskokatolickim, nazwisk żołnierzy wojska niemieckiego, nazwisk osób pochowanych na cmentarzu prawosławnym oraz twórców nagrobków ułatwiają wyszukiwanie informacji.

Drugi tom strat wojennych poniesionych przez Polskę w zakresie zabytkowych dzwonów opracował Tomasz Łuczak. Obejmuje on tereny powojennego województwa poznańskiego z wyłączeniem obszarów, które przed wojną należały do Niemiec. W obszernym wstępie, wspólnym dziele Agnieszki i Tomasa Łuczaków, został omówiony stan zachowania zabytkowych dzwonów w przededniu II wojny światowej, z uwzględnieniem rekwizycji przeprowadzonych przez wojska pruskie w czasie I wojny światowej. We wstępie narysowano również losy dóbr kulturalnych na tym obszarze w okresie okupacji, poczynając od działań wojennych, przez zarząd wojskowy i organizację niemieckiej administracji na zajętych terenach, a także przedstawiono sytuację ludności polskiej, od eksterminacji elit, po prześladowanie duchowieństwa i wiernych. Autorzy opisali, w jaki sposób przebiegała grabież dóbr kulturalnych w Wielkopolsce i scha-

rakteryzowali niemieckie instytucje, które były za nią odpowiedzialne. Głównym jednak tematem wstępu jest organizacja i przebieg rekwizycji dzwonów oraz powojenne próby ich rewindykacji. W katalogu znalazły się opisy 1514 zaginionych dzwonów, opracowane zgodnie ze schematem opisu wypracowanym już w tomie pierwszym, omawiającym straty województwa krakowskiego i rzeszowskiego. W publikacji tej również powtórzono z poprzedniego tomu wstęp prof. Jerzego Gołosa, który przybliżył czytelnikom problemy klasyfikacji i charakterystyki dzwonów. Tom wzbogacono o indeksy: miejscowości, ludwisarzy i odlewni oraz nazwisk.

Grażyna Zinówko, autorka kolejnego tomu katalogu strat wojennych z kolekcji Jaco-

ba Kabruna, opracowała zaginione rysunki z jego zbioru. Przypomnijmy, że trzy pierwsze tomy omawiające straty kolekcji w dziedzinie grafiki zostały opublikowane w opracowaniu Kaliny Zabuskiej. Tom czwarty obejmuje wykaz 1308 zaginionych rysunków usystematyzowanych alfabetycznie według nazwisk rytowników, 26 rycin imitujących rysunki i 20 rysunków autorów niezidentyfikowanych. Wykazanie omawianych strat było możliwe tylko w obrębie kolekcji zapisanej miastu i nie mogło uwzględniać późniejszych zakupów dokonywanych już przez muzeum. Z uwagi na brak inwentarzy punktem wyjścia do zestawienia było wydane w połowie XIX w. opracowanie kolekcji grafik i rysunków dokonane przez J. C. Blocka i C. L. Duinsburga. Opis pozycji katalogowych powtarza układ przyjęty w drugim tomie. Całość katalogu poprzedza wprowadzenie autorstwa Jolanty Talbierskiej omawiające merytoryczne założenia opracowania kolekcji i wydania niniejszego tomu oraz wstęp Grażyny Zinówko charakteryzujący kolekcję rysunków Jakoba Kabruna: rodzaj jego zbiorów, szkoły i zespoły tematyczne, funkcjonowanie kolekcji w Muzeum Miejskim w Gdańsku, oznakowanie i dokumentację zbioru oraz wojenne i powojenne losy kolekcji, a także omówienie techniki dawnego rysunku autorstwa Jolanty Talbierskiej. Tom nie jest tak bogato ilustrowany jak straty rycin, których technika wykonania umożliwiła dokładną wizualizację zaginionego dzieła. Zachowało się bowiem jedynie kilkanaście przedwojennych fotografii utraconych rysunków. Część innych, zaginionych z kolekcji Kabruna, udało się zilustrować rycinami, obrazami i rysunkami, na wzór których miały one powstać. Brak ten rekompensują jednak zamieszczone we wstępie kolorowe zdjęcia ocalałych dzieł, które prezentują przykłady charakteryzujące kolekcję. Na końcu tomu autorka umieściła konkordancję numerów z katalogu Blocka i Duinsburga i porządkowych liczb wykazu strat.

Wydane książki prezentują wyniki prac Departamentu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i badaczy współpracujących z departamentem, przynoszą rzeczową informację o zachowanych katalogach bibliotek na Ziemiach Wschodnich, pozwalają odszukać groby bliskich na cmentarzu w Kowlu i ocalić pamięć o ludziach, którzy niegdyś mieszkali na kresach oraz dokumentują straty dzwonów z obszarów Wielkopolski i rysunków, a być może nawet umożliwią ich odnalezienie. ■

